Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 226 (10823) | 1978 чылдың сентябрь 28, четверг | 1925 чылда үнделгеннигеш | Өртээ 2 коп.

ТРАКТОРИСТИҢ БЕШ ЧЫЛЫ

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корреспондентизи Н. Стяжкин). «Коммунизмче орук» колхозтуң тараа шөлдериниң бо чылын эң чаагай тараа дужудуя — гектар бүрүзүнден 32 центнер тарааны ажаап алган. Ол тараа шөлдерни «Кировец» деп трактор-биле Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, бирги класстың механизатору Петр Баштовой болбаазырадып кылган. Амгы үеде дуржулгалыг мастер онгу беш чылда бодунуң хууда бүдүрүлге онаалдазын күүседипкен. Ол хуулда 17,5 муң гектар черни аңдарган. Ол көргүзүг техниктиг нормативтерден барык ийи катап ажыг.

Крайның колхозтарында болгаш совхозтарында амгы үеде ийи муң беш чүс ажыг «Кировец» деп тракторлар ажылдап турар. Оларны ажыктыг ажыглаары дээш чарышты хөй чыл дургузунда П. Баштовой баштап келген. Бодунуң күчүлүг тракторунга ол чүгле тарыыр, чаштырар эвес, харын сенаж, силос база белеткээр. Сезон аразында механизатор ажыл-агыйга эргежок чугула чүктерни база соортур. Капитал септелге чокта оон «К-700» деп трактору барык он чыл дургузунда ажылдан келген. Ол үениң дургузунда механизатор хөй акша-хөрөңгини камнап алган, а оон-биле колхоз чаа, улам-на сайзырааңгай «К-701» деп машинаны садып алган.

Ставропольдеге Петр Баштовойнуң шаңналын тургускан. Оон-биле чыл дургузунда ажылдың түңнелип ёзугаар эң дээре трактористи шаңнаар. Ол шаңнал дээш чарышта крайның бүгү колхозтарының база совхозтарының «Кировец» башкарыкчылары киришкен.

ПАРТИЯНЫҢ САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫНГА ХАРЫЫ КЫЛДЫР

Бакута болган байырлыг хуралга Л. И. Брежневтиң чугаазы совет кижилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейниң чаа кодурлуушкунун болдурган. Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы деңнеги политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле детки турарының дугайын, улустуң чаагай чоруунуң дугайында, тайбыңны быжыглаарының дугайында сагыш салыышкынга ажыл-херек-биле харыылаарынче чүткүп турарының дугайын, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн төлептиг уткуурунуң дугайын олар медеглеп турарлар.

— Леонид Ильичтиң чугаазын Саян-Шушенскиг ГЭС-тиң тудугчулары улуг совуургал-биле чугаалажып көрүп турар — деп, бызаңчы-бетонщиктер бригадирги Ф. Горбанев чугаалаан.— Ол чугаада онгу беш чылдың планнарын амыдыралга боттандырып турар совет кижилериниң кызымаккай күш-ажылы, бистиң күчүлүг социалистиг индустриябыстың чаа чедишкиннерге демдеглеттинген. Чыл төнчүзүнге чедир бистиң тудуп турарывыс гидростанцияның баштайгы агрегады ток бээр. Бир эвес Красноярскиниң ГЭС тудугунга Енисейни боттанының соонда барык-да 4,5 чыл болганда баштайгы турбинаны ажыглалга киргген болза, Саянга чүгле 36 ай негеттинер. Үени кампан алырынга биске бүдүрүлгени хогжүдериниң улуг аргаларын дилеп тывары болгаш оларны ажыглаары, ажылдың шынарын бедидери дузалап турар.

— Эш Брежневтиң онаалап демдеглээни ышкаш, бистиң бүгү ажылывыска чедишкиннериниң эң чугула магадылалдарының бирээзи болза иштин ажыл-херек дээш идепкейлиг сагыш салыышкыны, бодунга болгаш өскелерге бедик негелделиг чорук боор келген болгаш ышдыг болур ужурлуг. Бодувустуң күш-ажылывысты ышдыг туруштардан үнелеп турар бис. Бүдүрүлгениң калбаа-биле үйлүүп турар автомашиналарының шуптузун Шынар демдеглиг кылдыр үндүрер арганы коллективтиң кызымаккай күш-ажылы бергеи. Амгы үеде бис МАЗ-6422 деп чаа автомобильдерни ажыглаарынга бедик шынарлыг кылдыр үндүрериң хандырарын боттарывыстың мурнувуска соругга кылдыр салып алган бис—деп, Минскиниң автомобиль заводунуң слесарь Э. Леончук медеглээн.

(СЭТА).

ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

«Барлык» совхозтуң ажыл-ишчилери ниитиниң жалынга-чем белеткээриниң планын күүсеткенин СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунга, райкүүскомга сентябрь 26-да рапорттаан. Совхоз 4000 тонна сиген белеткээр планын 4200 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Оон ашкыда 750 тонна сенажты, 250 тонна будук-бүрүну белеткеп, чемниң ол хевирлерин бүдүрериниң планнарын базала 100 хуу боттандырган. Силосту 6500 тоннаны салган, ол болза эрткен чылдыындан 1500 тонна хөй болуп турар. Витаминниг сиген далганын 130 тоннаны бүдүрген, ону кылырын ам-даа үргүлчүлевишаан.

Барлыкчылар ындыг чедишкинни—хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннерни 3200 гектарга тарааш, ону чай дургузунда эки сугтарып, гектардан дужүүтү бедиткениниң ачызында чедип алган. Сугтаттыг черлерден мал чемнерин бүдүрерин көвүдедиринге Хомушку Шыдыраа, Хомушку Очур-оол болгаш Монгуш Чылбакай оларның сугтаттыг звенолары улуг салыышкынны киргген. Ол звенолар чайгы үеде сиген шөлүн ийи-үш катап эки шынарлыг сугтаргаш, бедик дужүүтү өстүрген.

Совхозтуң дөрт салбырындан Бижиктиг-Хая болгаш Барлык салбырлары мал чемни белеткээринге мурнакчы болган. Бижиктиг-Хаяда Күжүгет Комбужаптың удуртkан звенозу 680 тонна сиген белеткээр онаалдазын 740 тонна кылдыр, Аксы-Баргылыта Хертек Сапааның звенозу 560 тонна сиген белеткээр планын 100 хуу күүсеткен. Совхозтуң төн салбырында Хомушку Артис-оолдуң удуртkан звенозу 1200 тонна сиген белеткээр онаалдазын база бүрүп күүсеткен.

Ниитиниң малынга чем белеткээрин совхозтуң ишчилери ам-даа чорудуп турар. Ам 400 гектар черде чаагай үнген кок-суланы мал чеми кылдыр кезин белеткеп турар. Совхозтуң Алтай крайда савац белеткеп турар 21 кижи составтыг звенозу 500 тонна савац тырыы боодалдап алыр планын база күүсеткен. Олар савацны оон 800—900 тоннаны тырыы боодалдап алыр деп шинтпирлээш, ажылдаарын үргүлчүлевишаан.

С. ДАРЫЙ-ООЛ,
совхозтың партком секретары.

Республиканың күш-ажылчы хүннери

ЧЫЛ ПЛАНЫН — ОКТЯБРЬ 15-ТЕ

«Кызыл тудуг» эргелелинде Анатолий Дмитриевич Воронининиң удуртканы дашчылар бригадазы сентябрьниң 25-ке чедир 297 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген. Ол дээрге мурнакчы бригада ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн таварыштыр алган социалистиг хүлээлгезин бүрүн күүседип, бо чылдың 11 айларының планныг онаалдаларын ажыр күүсетикени-дир.

Дээди шынның хоойлузу, алдын хоойлувус, эң-не амыдыралчы хоойлу дижип ССРЭ-ниң Конституциязының дугайында совет кижилер чоргаарал-биле шак ынчаар чугаалап турар. Ам бо хүннерде ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн байырлаары чоокшулап келгенде бригадалар, цехтер, бүдүрүлгелер ажыл-ижиниң, алдынган социалистиг хүлээлгелериниң түңнелин үндүрүп турар.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң мурнакчы бригадаларының бирээзи Анатолий Дмитриевич Воронининиң бригадазы бо чылдың эгезинден тура эки ажылдап келген.

Бригаданың ажыл-ижиниң дугайында бригадир мынчаар чугаалаан:

— Социалистиг хүлээлгелеривисти күүседир дээш бар арга-курлавырларывысты ажыгладывыс. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр 10 айларның планын күүседир хүлээлгени алган бис. Ам бо хүннерде хүлээлгевисти ажыр күүсеттивис. Бо чылдың планында 320 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шингээдип алыры көрдүнген. А сентябрьниң 25-ке чедир 297 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрген бис. Ынчангаш күш-ажылчы чедишкинивисти ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга тураскаадып тур бис. Бригадавыс кежигүннери чедишкиннерге улам сорук киргген. Бар арга-мергежиливисти санап көргеш, октябрь 15-те онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын бүрүн доозар деп, шинтпирлеливис.

А. Воронининиң мурнакчы бригадазы ам бо хүннерде дөрткү микрорайонда № 13 чурттарга бажыңының тудуунда ажылдап турар.

Н. ООРЖАК.

ЧУРУКТА: А. Д. Воронининиң мурнакчы бригадазының кежигүннериниң база бир эдлеп-ээлиг ажыл хүнүнче үеүп турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ДҮЖҮТ БАГАЙ ЭВЕС

Чаагай дужүттү өстүрүп алыр дээш Бызыл районда «Сукпак» совхозтуң Елена Ильина удуртkан погаажы бригадазының кежигүннери кызымак ажылдаанар. Сугтаттылар Илья Нестеренко биле Еремей Багрецовтуң эки ажылдаанындан ийи гектар картофельнин дужүүт багай эвес болган. Бир гектардан 80 центнер дужүт алыр турган, 120 центнерни алган. Капуста база эки үнген, ону ам ажаап ап турар.

М. СУВАК.

ОЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Боттарында бызыглаан кодан шаар малының ажаалдазын экижитпишаан, «Сут-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының малчыннары Чамбал-оол Монгуш, Натпит Монгуш, Сыян-оол Монгуш, Дадар-оол Түлүш, Доржу Монгуш олар малга чем белеткелиге вденкейлиг киришкеннер.

Хойжу бүрүзү 15 тонна чедир сигенни белеткээрин хүлээнген. Кызымак ажылдап турган, М. Натпит 30 тонна, М. Чамбал-оол 40, М. Сыян-оол 45, М. Доржу 25, Т. Дадар-оол 18 тонна сигенни белеткээн. Малчыннар кыштагларында септелгени база чорудуп турарлар.

М. СЕВЕН.

УДАВАС ДООЗАР

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының Эрзинде механизаттыг № 5 колоннаының коммунист Ижи Нанинге удуртkан бригадазы «Морен» совхозта мал кажааларын, чурттарга бажыңнарын болгаш оскелерге тудугларны кылып турар.

Олар 63 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын бо чылдың эрткен тоо айларында кылып, багай эвес түңнелди чедип алганнар. Ийи от-бүле чурттаар ийи бажыңны, 300 хой кирер кажааны бригада ажыглалга киргген. Ийи от-бүле чурттаар ийи бажыңның фундаментизин салган. Тудугжулардан Александр Кыргыс, Чылгычы Балданбин, Ширме Танов болгаш өскелер-даа эки ажылдап келгеннер.

Т. ХЕРТЕК.

СӨӨЛГҮ АЖЫЛДАР

Ажыглалга киреринге чедир каш-ла хойук арткан Кызыл-Мажалыкта эт комбинадының тудуунда ажыл-ишти дүн, хүн чок хайнымышкыныг.

Эт комбинадының хериннче кире бээрге, солагай талада ийи кат узун, делгем соңгаларлыг бажың турар. Ол—комбинаттың амыдырал-хандырылга корпузу. Корпуста шеверлекчилер эжик, соңгаларны будаан, ханаларны агарты чугайлаан, а бызаңчылар — чамдык эжиктерни эде кылган, соңгаларны шилдээш, шалаалар кырынта тускай чадыгларны чаткан, чай чок ажылдап турлар. № 42 тудуг эргелелиндеи мастер Анна Григорьевна Почиенковадан бо корпуста ажылдың дугайын сонуурган айтырдым. Ол мынча дээн:

— Мында коллуунда шеверлекчилер бригадалары ажылдап турар. Корпустуң бирги каңдында Зинаида Салчактың, ийиги каңдында —Владимир Салчактың шеверлекчилери штукатур-малар ажылдарны доозун турарлар. Мурнунда анаа ажылдап турган улустар ажылды шынар чок, багай кылганыбыле эде кылышкынар, катап чаартыр ажылдар хөйдүр. Бригадалар кежигүннери шупту эрестиг, хүн нормазын ажыр күүседип турарлар.

Зинаида Салчактың бригадазы маңаа август айның төнчүзүнде келген. Бо үениң иштинде бригада ийи үстүн алгаш, янзы-бүрү цехтерде шеверлел ажылдарын кылып турар. Бо бригададан Тамара Сактаа, Любовь Тамбажык, Вера Сотпа, Күжүгет Борбак олар хүннүң мурнакчылары болуп турарлар.

— Шеверлекчилерниң ажылын чамдыкта сантехниктер, электриктер саадады бээр. Олар кылбаанда чамдык будуур, чугайлаар чүүлдер болдунмас, катап кылыр апаар—деп, шеверлекчилер бригадири Владимир Салчак чугаалады.

Шынап-ла чамдыкта шеверлекчилериниң болур кылыр кылыш каап өрөөлдерин электриктер келгеш, удазынар улаар дээш үреп каары таварылга эвес. Электриктер чедишпеен-биле олар боттарының кылыр ажылдарын кылып четтикпейн турар.

Комбинат тудуунда хоочун тудугжу Саганов Шыырактың бызаңчы-бетонщиктер бригадазының кежигүннери база-ла соруктуг ажылдап турар. Бо бригада борта хөйле ажылды кылганнар—деп, тудугнуң улуттукчулары мактады.

Амыдырал-хандырылга корпузу-биле тудушкан кол цехте соодукчулар камералары болгаш колбаса, эт, чаг ылгаар участоктар бар. Соодукчуларны ам чүгле шенээри арткан. Колбаса болгаш эт, чаг ылгаар цехке кире боориске, бөлүк тускай эртемнигле стол кырында төлевилел-шыйыг салып алган, ону көрүп, ында дериг-херексеелдерни эдиктер ажылдаткан турлар. А цехтиң ханаларын Галина Колда баштаан кезек шеверлекчилер малгаштап, чугайлаап турлар. Мында кижи-ле хөй. Бо цехтиң дериг-херексеелдерин колдуунда эптеп турган болгаш ажылдаткан.

Өске-даа цехтерде ажыл-ишти база-ла хайнымышкыныг чоруп турар. Монтажниктер, электриктер бүгү-ле чүвени катап хынаан, эде кылган, аразында сумелешкен, ажылчын комиссияга дужаарынга белеткеп турарлар.

Эт комбинады—чугула тудуг. Дужаар хуусаазы чоокшулаан. Ынчангаш Ак-Довурак хоорайның бүгү-ле тудугжуларын боже мөөнөөнчи таварыла эвес. Олар бо чугула тудугну ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда дужаар дээш, мынчаар бир демниг, өрес-соруктуг ажылдап турерлар.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга А. А. ГРОМЫКОНУҢ чугаазы

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 26. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXXIII сессиязының сентябрь 26-да эрткен пленарлыг хуралынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы характер министри А. А. Громыко чуве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң төлээлекчилери бистиң улузувустуң, совет ниитилелдің политиктиг системазының өзөө боон турар Коммунистиг партияның өмүнээнден делегей шуулганнарынга чуве чугаалап тура, тайбың темазын кезээде кол чүүл кылдыр барымдаалап келген болгаш барымдаалаар деп, А. А. Громыко чугаалаан. Совет күрүнениң Үндезин Хоойлузу, оон чаа Конституциязында мынча деп бижээн: «ССРЭ тайбыңның ленинчи политиказын чайгылыш чок чорудуп, улустарның аймыл чок чоруун быжыглаар болгаш делегейге калбак кады ажылдажылга деэш туржуп турар».

Бистер бо политиканы бистиң өөнүктеривис болгаш эвилелчилеривис-биле кады боттавдырып турар бис, Леонид Ильич Брежневтиң акы-дуңма партияларның болгаш күрүнелериниң удуртукчулары-биле чоокта чаа Кырымга эрттирген ужуражмышкыннары социалистиг дем-каттыштырылгазы тайбыңның, чавырылдырышкынының, делегей кады ажылдажылгазының угланышкынын быжны-биле чорудуп турарын чаа күш-биле хереченээн.

Өске бир чүүлүг барымдаалаары база чугула. Бир эвес социалистиг күрүнелериниң күүжениишкиннери өске чурттар детки-зес болза, тайбың быжыг эвес, чавырылдырышкын идегелдиг болбас. Янзы-бүрү социал системалар турза-даа, нарын айтырыгларны чугаалажышкыннар дузазыбыле шинтпирлээр, чаңгыс талалыг артык күштү чедип ап болбас дээрин бо чүүлдер көргүзүп турар.

Идегелдиг тайбыңны хевирлеп турузарының эң улуг оруун Европа деп эрткен деп Европада байдал дугайын чугаалап тура, А. А. Громыко айыткан.

Европага аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери чаа болгаш коску түңнелдерни берген. Ынчалза-даа бо түңнелдериниң быжыын хынаар дээн ораладажышкыннар болганчок-ла боон турары чажыт эвес болгай. Оон-биле кады Европада делегей амыдыралында болдан турар үүл болза чавырылдырышкын айтырыы боон келген болгаш болур.

Чавырылдырышкынның удурланыкчылары болуушкуннарның байдалын чигибиле андара тудуттары берге ындыг үе-чаданы Европа ам чедип алган деп чугаалап болур.

Үш дилериниң белдирилде, бодунуң үезинде Балканнар деп адап турган, ол ышкаш «дары уургайы» деп база адап болур район туруп турар. Бо дээрге —Чоокку Чөөн үк. Чоокку Чөөн чүкте байдал чаа частышкынның айылын үндүрбес деп чугаалап диттигаптер кижи чок боор.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш бүгү талалыг таарыштырылганы аңаа сонуургалдыг бүгү талаларның кады күүженишкиннериниң базазынга чедип алыр ужурлуг. Арабтарның күсель-биле сепаратты дугуржулгалар чүгле бо айтырыгны шинтпирлээрин дедир тыртыш келген болгаш тыртар деп чүвени чыгдыган бүгү дужулга, ылаңгыя сөөлгү үениң дужулгазы чугаалап турар.

Чоокта чаа Кэмп-Дэвидке эрткен, үш талалыг ужуражмышкынларга чедип алган дугуржулгаларның бөйдалы чогум-на ындыг боон турар. Бир эвес чүвени боттуу-биле көөр болза, ол ужуражмышкынар Чоокку Чөөн чүк таарыштырылганын чоокшулаткан деп бадыткаашкын кылырының кандыг-даа үндезинлери чок боон турар. Харын соңгаарладып болбас бо айтырыгны чөптүг шинтпирлээрин нарыдадып турар, арабтарга удур чаа базым тургустуна берген. Ынчангаш кажарлап, ойнаан оптимизмниң кампаниязы кымны-даа будулдуруп шыдавас деп чүве балдигир-дир.

Месилдежишкиннер, каржы ыйышкынарның болгаш бот-бодунуң иштики херектеринге холгаарлаашкынарның түңнелинде чепсектиг интервенцияга чедип турган үүлдериниң орнунга база Азия күрүнелерин бот-бодунуң аразында күткүштүрүп турган ораладажышкынарның орнунга бижыг тайбың келген турар ужурлуг деп чүвени Азия чурттарының билиг турар апарганын А. А. Громыко Азияда байдал хөгжүдезиниң дугайын чугаалап тура, демдеглээн.

Маңаа хамаарыштыр эльргга, агрессорларны бодунуң чериден үндүр сывыргаш, тайбыңга ышкыдыг политиканы чорудуп турар чаңгыс аай Вьетнамны тургузары кайгамчык улуг ужур-дузалыг боон турар. Хөй чылдардагы болгаш кадыг-берге дайынның бүгү үржүктарын маадырлыбыле шыдажын эрткен Вьетнам Демократтыг Республика ам бодунуң бот-эргезин маадырлыы-биле камгалап турар. Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын, аңаа гегемониси бастыышкынарны чыгаа турарын болдурбазының дугайын Совет Эвилели КНО-нуң индириниден база катап медеглеп тур.

Состуң долу утказы-биле алырга, эң-не улуг, эң-не өйү келген, бүгү чурттарга болгаш улустарга хамаарыыр чугула айтырыг болза, боо-чепсекти эндере бүдүрери соксадыры, чепсегленишкиннерни дүжүреги болур деп, совет делегациязының баштыңы оон ыңай чугаалаан.

Амгы үеде чепсегленишкиннерде барык деп деңзиг-үүр тургустушган деп чүвени Барыын чүктүң ажылдакчылары безин хүлээп көрүп турар. Бо девизиг-үүрүг бодунга ажыктыг кылдыр өскертирни Совет Эвилели бодевайн тарыгзуп турар дээрзин база катап бадыткап тур бис. Харын-даа бистер шериг удурланышкынарының деңнелин кызырарын саналдап келген болгаш саналдап турар бис, өскээр чугаалаарга бүгү чурттарның, кижилериниң айыл чок чоруун хандырары-биле чепсегленишкиннериниң болгаш чепсектиг күштериниң саңдаа, шынар-даа талазы-биле эвээш санныг болган турары дээш туржуп турар бис.

Өске күрүнелер-биле дугурушкынын ёзугаар, бот-бодунга ажыктыг болурун барымдаалап, баштап кызыгаарлаарынга, хоруурунга, а оон соонда оларны арсеналдардан алган шуут узуткаарынга Совет Эвилелиниң белен эвес боон турары боо-чепсек, чүнүү-даа мурнунда массалыг узуткаашкын чепсээниң ындыг хевирлери чок дээрзин Л. И. Брежнев тодаргайы-биле демдеглээн болгай.

Калбак хемчегларниң комплексини, оларның аразында—ядролуг чепсектиг бүгү хевирлерни бүдүрери соксадыры, массалыг узуткаашкын чепсээниң өске-даа бүгү хевирлерни бүдүрери соксадыры болгаш хоруурун, аңаа боо-чепсектиң үрегдөшкини улуг чаа хевирлерни тургузарын соксадырын, Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери күрүнелериниң, а ол ышкаш одарныг-биле шериг дугуржулгалардыг чурттарның шериглерин калбартырындан болгаш оларның аңаа боо-чепсектерни көвүдедириниң дугуржулгаларын ужуражын көөрүнче Совет Эвилели кыйгырган.

Ядролуг чепсекти эндере бүдүрүп турары тайбың хереэнге эң улуг айылды тургузуп турар. Ынчангаш ядролуг чепсекти дужүрериниче кол кизээнгейни угландырган турар ужурлуг бис.

Ядролуг дайынның айылындан улустарны долузу-биле хостаары— Совет Эвилелиниң тодаргай инициативаларының сорулгазы боон турар, богун олче кол угланышкынны база кылып турар бис. Чугаа болза, бирээде, ядролуг чепсек чок күрүнелериниң айыл чок чоруунуң магадылалын быжыглаарының дугайында, ийде,— ядролуг чепсекти амгы үеде ындыг чепсек чок күрүнелериниң девискээриниче таратпазының дугайында боон турар.

Ядролуг чепсээ чок күрүнелерге угур ядролуг чепсекти ажыглаарын болдурбазының айтырымын эң ажыктыг шинтпирлээр дээр болза, ядролуг чепсектиг күрүнелериниң дугурушкан магадылалы негеттинер, хөй талалыг дугуржулга негеттинер. Моон ойнаан алышкын бүгү-ниити болур, чүге дээ ядролуг месилдежишкиннинң тыптыр айылы кызырлыр болгаш делегейге байдал экижир.

Бо бүгү үүлдерни кичээнгейге алгаш, «Ядролуг чепсээ чок күрүнелериниң айылы чок чоруун магадылаарын быжыглаар талазы-биле делегей кереэзин чарарының дугайында» чугула болгаш дүрген көөр айтырыгны бо сессиянын хүн чурумунга киирерин Совет Эвилели саналдап турар. Бо үүлдү херек кырынга көөрүбиле ындыг кереэниң төлевилелин киргген бис.

Массалыг узуткаашкын чепсээниң чаа хевирлерин болгаш чаа системаларын тургузарын болдурбазының эргежок чугулазын үе негеп турар болгай.

Бо дээрге чүнүн-даа мурнуда нейтронныг бомба ышкаш, ындыг араатанзыг чепсекке хамаржыр. Бир эвес ону бүдүрериниң, чыырывын, калбартырының планы боттаны бээр болза—бөйдал угаам айылдыг аңаары илдец-дир. Ол пландан бичия-даа сезигдээшкин чокка, ойталаарын тайбыңның эрге-ажыктары негеп турар.

Чепсегленишкиннерни дужүрер талазы-биле чугулажышкынар каяа-даа эртип турар болза—бистиң угланышкынывыс оон тодаргай түңнелдерни чедип алырының дугуржулгалар чидиг боон артып турарын демдеглээри чугула. КНО-нуң медээзин ёзугаар алырга, бүгү кижи төрелгетениң үштүн бир кезиинден хөй эмтиниң бөдүүн дузазын алыр аргазы чок, а 700 миллион хире кижилер — үргүлчү чедир чеменнемиш турарын чугаалаарга байдал илдец апаар.

Шериг бюджеттерни, түүнүдаа мурнунда Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери күрүнелериниң шериг бюджеттерни тодарган хуурга кызырган, оон кемнеп алган акша-хөрөңгиниң кезин хөгжүп турар чурттарга дузаламчы кылдыр бээрин Совет Эвилели шагда-ла саналдаан. Бо дээрге улуг, кайгамчык ужур-дузалыг базым бодур ийик. Шериг бюджеттерни кызырар мурнунда ону өөренип көөрү чугула деп биске харылап турар болгай.

Ынчангаш боо-чепсекти эндере бүдүрериниң болгаш чепсегленишкиннерни дужүрериниң айтырыгларын кайгамдаа эгелээр дээр болза чогуур делегей дугуржулгаларын дилээринге Совет Эвилели белен. Бо талазы-биле тодаргай саналдарны киргген-даа бис. Өске күрүнелериниң бо төөгүлүг сорулгаларын шинтпирлээринче угланган саналдарын көөрүнче база белен бис.

Совет даштыкы политиказының тайбынче, чавырылдырышкынче, чепсектерни дужүрериниче угланышкынны —бижыг угланышкын. Ол болза Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиясының съездилериниң принципиалдыг айтышкынларын амыдыралга боттандырып турар бүгү совет улустуң кузеа-соруун илгерейлеп турар угланышкын болур деп А. А. Громыко түңнелинде чугаалаан.

Политиктиг болгаш экономиктиг чаа өредилге чылынга

УЛАМ ШЫНАРЖЫДАР

Бүгү чуртта дег, бистиң республиканың партия организацияларынга база бир чугула ажыл—политиктиг болгаш экономиктиг өредилгени эгелээринге чедир санныг хонук арткан. Бо өредилгениң ажыл-ишке ажыктыының дугайын болгаш ам чаа өредилге чылынга канчаар белеткенип турарын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис Барыын-Хемчик районнуң «Шенлээр» совхозта партком секретары Мөңдат-оол Биче-оолович Кара-Салдан дилээн.

Партиялың XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, ажылчы чонну политиктиг болгаш экономиктиг билиглер-биле улам ханы чепсеглээр сорулганы совхозта партком кол кичээнгейге ап, бо талазы-биле алаан ажылдарны чыл бүрүде кылып чорудуп келген. Оон түнелиңде политиктиг болгаш экономиктиг шкоолаларның саны өскен, а дыңнакчыларның саны база чыл бүрүде өзүп, оларның ажыл-ишке хамаарылгазы, хөй-ниитиниң ажылыга киржилгени көскүзү-биле бедээн. Тодаргай болуру-биле маңаа каш чижекти көргүзүп мыңдыг:

1977-78 өредилге чылында партиялың политиктиг 4 школаларынга 115 дыңнакчылар, оон иштинден 68 коммунистер хаара туттунган турган. Бо школаларның ийизи эге политшкола, а оон аңгы ийизи өртүмек двенонуң болуп келген. Айыткан школалардан Биче-Тей салбырының политшколазы эки ажылдап, өредилге программазын чедиишкиниг доосканнар. Оон пропагандистери коммунистер Кан-оол Оржак, Кызыл-оол Кинсан олар дыңнакчыларга быжыг билигни бээр дээш кичээл бүрүзүн солун, ханы уткалыг эрттирип келгеннер.

Ол ышкаш совхозтуң ийи салбырында өртүмек школларда башкыларының теоретиктиг семинарлары (пропагандистери Дугур-оол Монгуш, Тыва Чимит-Доржу) солун айтырыгларны чугаалажып, өредилге программазын база чедиишкиниг доосканнар.

Өредилге чылының төнчүзүнде, үстүнде көргенивис школалар дыңнакчыларның билини хынаары-биле зачёттарны дүжааттырган.

Сөөлгү үеде база бир кол кичээнгейни ажылчы чонуң экономиктиг билини бедидеринче угаанывыс ажыл-ишке эвээн чедиишкиннерни болдурган. Совхозтуң кол болгаш өртүмек звенонуң тускай эртемниглеринге «Удуртукчунуң күш-ажылы» деп курсту ийи чыл улаштыр өредип келдивис. Оон удуртукчузу, совхоз директору Ш. Д. Оржак бо өредилгени шынгыы удуртуп, ажыл-ишчи ёзу-биле эрттирип келген. Маңаа ниитизи-биле 45 дыңнакчылар хаара туттунган. Олар партиялың экономиктиг политиказының кол айтырыгларындан аңгыда, совхозтуң экономиказын практика кырынга сгнап, өренип турган.

Малчыннар, кадарчылар, совхоз ажылчыннарының арызынга экономиктиг эге 4 политшколага 139 кижи өренип турган. А Суг-Кажаа сүтбараан фермазында коммунистиг күш-ажылдың школазы ам эвээн каш чыл улаштыр ажылдап, эки түнелдерни чедип ап турар. Үстүнде экономиктиг школаларга бөдүүмчүткен, амыдыралга, ажыл-ишке хүн бүрү билири чугула айтырыгларны ажылдап гылган. Чижээ, «Продукцияның бот-үнези», «Ажылчыннарга мергежил аайы-биле ажыл телевизи», «Будуруллеге орулгалар кайыын кээрил?», «Бот-орулга-чарылга» дээш өске-даа айтырыгларны хөйү-биле чугаалашкан.

Политиктиг болгаш экономиктиг өредилгелер дугайын, коммунистериң идей-политиктиг билини бедидип турарын парткомга, коммунистериң ниити хуралдарында чугаалажып, сайгарып турганы өредилгениң чедиишкиниг болуруңа улуг ажык-дузалыг болганын демдеглексээр-дир мен.

Өредилгениң ажыл-ишке ажыктыг, үре-түнелдиг болуруңче кол кичээнгей салдынган. Бо талазы-биле чамдык чедиишкиннер бар. Совхозтуң девискаарының корум-чурум үрээр чоруктар мурнуку чыддардан эвээн кызырылган. Оңгу беш чылдың эрткен ийи чылында малдан алыр продукция, ону күрүнеге саадары төскү беш чылга дениээрге, хуу талазы-биле эвээн өскен. Күш-ажылдың будурукчулуу улгаткан.

Амгы хүннерде совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турар. Күрүнеге дүк садар план күүсеттинген, эртти ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда, а сүтү декабрь 1-де күүседири көрдүнген.

Биче-Тейде хойму бригада биле Суг-Кажаа сүт-бараан фермазының коллективтери оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын күүсеткилепкен. Бо бүгү ажыл-иште чедиишкиннерге политиктиг болгаш экономиктиг өредилге ажыктыг болуп, ажылчы чонуң күш-ажылчы, идей-политиктиг сонуургалының бедээнин херечилеп турар.

Бо өредилге чылында чедип алган чедиишкиннерни улам быжыглап, политиктиг өредилгеге 112, а экономиктиг өредилгеге 200 ажыг, комсомол өредилгезинге 50 дыңнакчыларны хаара тудуп, өредирин планнап көрген бис. Пропагандист кадрлар четчир, оларның хөй кезии дээди эртемниг, тускай эртемниглер болуп турар. Моонбиле кады зооветеринарлыг, агротехниктиг өредилгелерни база чегчелеп, суурларга агитквартиралар дамчыштыр өредилгениң санын база көвүдедир бис. Бүгү-ле өредилгелерге кол черни СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын өредириңче кичээнгейни угландырар апаар.

Эргкен өредилге чылында Алнгаты салбырга, комсомолчулар өртүзүнга организастаан өредилгелерге кичээлдер үстүп, арай организас чок чоруктар болгулап турган. Моңу бо чылын болдурбазы-биле партком, партия эге организациязы өредилге чылының эгезинден эгелеп шынгыы хемчег ап, чаа өредилге чылын бедик деңнелге чөрүдүп бис.

ШАК-ҮЕ МАНАВАС

РЕЙД

Сентябрь, октябрь айларда бистин чуртувуста культура албан черлериниң кышка белеткелин хынаарының Бүгү-россия рейдизи чоруп турар. Культура министерствозунуң, профессионалдар эвилелинин область чөвүлелиниң болгаш «Шын» солуннуң ажылдакчылары Барыын-Хемчик районнуң культура албан черлериниң кышка белеткелин хынап чораан. Бир хүннүң рейдизин ажылчын хоорай Ак-Довуракка чоруткан.

Постоянный суурда Ак-Довурактың Культура ордузун ажыглалга киргенден бээр 6 чыл эрткен. Од Культура ордузун иштинден-даа, даштындан-даа көөрге чараш, көрүштүг. Оон чажыдын чугаалаарга мыңдыг. Капитал септелгени өй-шаанда кылганындан, оон ажылдакчыларының болгаш ында тудуг организациларының сагыш човаңгыр болганындан Культура ордузу кышка белеткелин ам доозуп турар. Оон залдарының, фойезиниң, кабинеттериниң болгаш еске-даа өрээлдериниң арыг-силги кижини өөртүп, ала чайгаар-ла хаара туда бээр. Культура ордузунуң улуг залынга алыр деп турар чаа сандайларны сальптар болза, оон хевирлин улам экижиир. Капитал септелгени кылырынга болгаш чаа сандайларны садып алырынга 30 муң рубльди чарыгдаан.

Ак-Довурактың хоорай библиотеказының (эргелекчизи С. П. Александрова) бэйдалы база ындыг. Септелгени кылганы эки шынарлыг болгаш номчукчуларга таарымчалыг байдалды тургускан: оон ишти арыг-силиг, чылыг, чырык. Одалга системазы, номнар салыр чери септеттинген.

Уругларның музыка школазының аныяк коллективи боттарының күжү-биле школаның септелгезин кылып алган, чылыг, чырык кабинеттерде, класстарда уран үүлге хандыкшылдыг бичиилерни өөредип, ажылдап турар. Школаның септелгезинге райкүүскомнуң культура илдизи 120 рубльди берген, чүге дизе ук бажыңны септээриниң сметазы кайда-даа көрдүлмээн. Ынчалза-даа ол коллектив бодунуң күжү-биле (директору Г. В. Таралло) септелгени ёзулуг-ла шынарлыг, көрүштүг кылдыр кылып алганын мактаар апаар.

Ук школаның турар кудумчузунда тудугжулар суурунуң Культура бажыңы бар. Оон даштыкы-даа, иштики-даа хевириндеп опу культура одаадыр бо дээр кандыг-даа барымдаа чок. Ханалары тиглеп бергилээн, шалалары өрээш үрелген, дээвириндө эргижирээн малгаш буступ бадып, төгүлген, эжиктери чазык-бузук, залдары хир-чам-биле долдунган, эрги, чаа сандайлары үрелгилээн, кайы хамаан чок чыдып турар. Моон мурнунда бо Культура бажыңы үлегерлиг болгаш ажыл-агый талазы-биле сураглыг турганы билдингир. Ам ону чүгле сактып болур-дур. Ында культура-массалыг ажыл чоруттунмайын турар, чүгле кино-ла, кино. Кинозу база эки үнмес, шынары багай, кинемеханиктери чамдыкта эзирик кээр. үнер шагын озалдадыр таварылгалар бар.

А ук суурда Ак-Довурактың чурттакчы чонунуң чартык кезии чурттап турар болгай. Оларның культурлуг дыштанылгазын канчаар организастаарының дугайында оон директору В. В. Кузнецов чүү бодап турарыл?

Культура бажыңында уругларның хоорай библиотеказы ажылдап турар. Оон ажылдакчылары библиотеканы чоогуур негелдезинге дүүштүр квастап дерээн. Ынчалза-даа септелге чоруттаанындан байдал багай кылдыр иостур.

Культура бажыңы биле уругларның библиотеказының капитал септелгезин алды, а агар септелгезин дөрт чыл бурунгаар кылдыраан. Тудугжулар суурунда Культура бажыңының болгаш уругларның библиотеказының септелгезин дарый эгелеп, соок дүшпээнде доозары негеттинин турар.

Ак-Довурактың культура-чырыдыышкын албан черлериниң чугула эт-херекселдериби-биле хандыртынганының дугайында каш сөс. Ында уругларның музыка школазында столдар, сандайлар чедиишпес. А бар стол, сандайлары эргижирээн. Эрткен сес чыл дургузунда оларны чаартын көрбээн. Од ышкаш школаның бажыңы тар, чүгле алды класстыг. Амгы үеде ук школада белеткел болуу-биле каттыштыр 120 өөреникчи өөренип турар. Бир эвес бажың улуг турган болза, ол школага 200-даа кижини өөредип болуруңуң аргазы бар, чүгле дизе тускай эртемниг башкылар четчир база школага өөренир күүелдиглериниң саны хөй.

Ак-Довурактың Культура ордузу биле тудугжулар суурунуң Культура бажыңында кадрлар айтырыы база-ла ч

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫ — КОЛ УГЛАНЫЫШКЫН

Тюменьниң соңгу чүгүнүң чер адаанын байлаан ажыглалга киирип эгелээн үеден бээр-ле сибирьжилер-биле азербайджан нефтичилериниң күш-ажылчы быжыг найыралы эгелээн. Азербайджан бодунуң эн эки тускай эртемниглериң чорудуп берген. Оларның хөй кезии экспедицияларны, бригадаларны, участокларны удуртуп турганнар. Тюменьниң эн баштайгы нүүлүг нефть фонтанының дугайында дыннадыгны радист-геологтарның азербайджан дыл кырынга дамчытканы символиктиг.

Өннүктеривистиг деткимче-дузазын бистер амдаа доктаамал эскерип турар бис. Нижевартовскиниң, Сургуттун, Нефтеюганскиниң нефть тывыш черлериндe Азербайджанның бүдүрүлгелериңе кылдынган дериглер өвөөн эвес.

Бүдүрүлгениң ажыктыынче, продукцияның шынарын бедидеринче угланыышкын кол угланыышкын болуп артышаан дээрзин эш Л. И. Брежнев, Баку хоорайга Төрөөн чурттуң шаңналын тыпсып тура, бодунуң чугаазынга ылавылап айыткан. Бистиң эргелеливис алдарлыг Самотлор нефтизин ап, сайгарып турар. Чыл келген тудум-на күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү өзүп турар. Кижилериң мергежилин бедидери, мурнакчы дүрүлганы, техниканың чаа үүлдерин шингээдип алыры—бистиң курлавырларывыс бо. Эргелелдиң бүгү тос бригадалары бешчылдың үш чыынын онаалдаларын күүседипкеннер.

Бистиң ажылывыстың ажыктыын бедиткен чорук чиг-эт тывыжын мурнап турар темпилер-биле чорудар арганы тывыпчыларга берген. Бистин эргелеливистиң кирип турары «Нижевартовск нефтегаз» каттыжыышкыны чыл эгезинден бээр миллион хире тонна нефтини пландан ажыр алган.

В. ХЛЮГИН,
чер өрүмиззр ажылдарның бирги эргелелиниң начальники, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады.
Нижевартовск,
Тюмень облазы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН

Герман Демократтыг Республиканың ортумак школаларынга политехниктиг өөредилгени чоруда бергениниң бээр 20 чыл болган. 1958 чыл улус өөредилгезиниң системазынга бүгү республиканы хаара туткан дидим шенелдениң чылы болган. Оон ажыктыын эрткен чылдар көргүскен. Политехниктиг өөредилге сургуулдарның хөй нуруузунга школага өөренип тура-ла бодунга кол профессияны шилип алыр арганы берген.

Ам миллион ажыг үстүү-классчылар политехниктиг өөредилгениң программазын ёзугаар өөренип турар. Школачылар үлетпүр бүдүрүлгелериңе баргаш, күш-ажылчы мергежилдиг баштайгы практиктиг кичээлдерин эртип, токарының, слесарының, механиктиң профессияларын шингээдип ап турар. Бүдүрүлгениң 30 мүн дүржүлгалыг мастерлери ол талазыбиле оларга дузалажып турар.

БУДАПЕШТ

Венгрияның «Хунгаротэкс» дээр дашпыкы садыг бүдүрүлгезиниң көрүлде залынга күскү болгаш кышкы чаа хевириң хептерин көргүскен. Бүдүрүлгениң ол продукциязын оон Совет Эвилелинде чагыкчыларынга удавас чорудуп бээр деп турар. Ол хептерни амгы үениң негелделеринге дүүштүр кылган. Көргүзүлгенин организакчыларының бодалы-биле алырга, ол хептер эн негелдериг садып алыкчыларның сеткилинге безин тааржып болур.

Эрткен чылын Венгрияның пес-таавы болгаш дааранылга үлетпүү акы-дунма социалистиг чурттарже 300 ажыг миллион рубльдин продукциязын үндүр саткан. Венгр бүдүрүлгелериң болгаш оларның совет чагыкчыларының аразында садыг харылзаалары сөөлгү чылларда өнза таарымчалыг кылдыр тургустунуп турар. Бо чылын «Хунгаротэкс» ССРЭ-же трикотаж кылыгларны, эр улус костюмнерин, хереженн тоннарны болгаш продукцияның өске-даа хөй-хөй хевирлерин садар.

УЛАН-БАТОР

Эрдэнэтте тудуп турар даг-руда арыглалының комбинадының бирги эзлчээниң тудуун бо чылын доозуп, ону графикти дыка мурнады—ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының хүнүнге чедир ажыглалга киирер дээн. Моол индустриялың ол кайгамчык улуг бүдүрүлгезин тудуп турар моол болгаш совет тудугжуларның интернационалчы коллективи ындыг немелде хүлээлгени алган.

Чес-молибден байлактыг черге үндезилээш, моол болгаш совет ажылчыннарның дем каткан ажыл-ижи-биле перспективтиг үлетпүр району тургустунуп орар Эрдэнэтти Моолда найыралдың чаа тудуу деп адаар. Бирги эзлчээн ажыглалга киирилтерге, бо комбинат чылда 4 миллион тонна руданы сайзырады ажылдаар, а 1982 чылга чедир оон күүүзү 4 катап немей өзер.

(СЭТА).

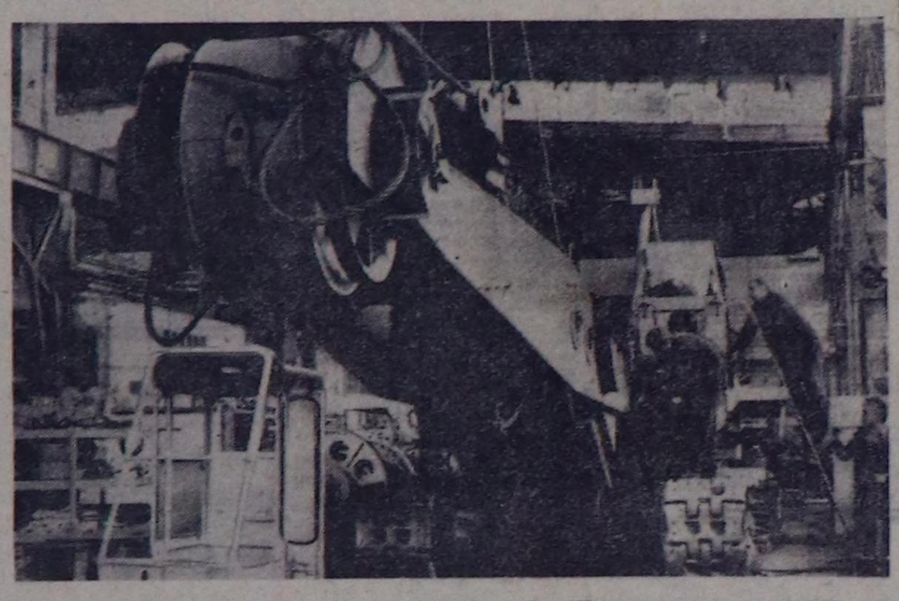

Герман Демократтыг Республика. Цейде хоорайда «Цемаг» заводтуң продукциязының чаа хевирлериниң бирээзи—ажылдавас черп чок «УБ-14—12» дээр экскаватор. Ону Шынар демдээ-биле кылып үндүрүп турар.
Совет Эвилели ол бүдүрүлгениң тудуг машиналарын эң хойну садып ап турар. Өске-даа даштыкы чурттар база ол машиналарны күзелдин-биле садып ап турар.
АДН—СЭТА-ның фотозу.

УЛУГ ДУЗА

ФРИТАУН. (СЭТА). Африканың национал хосталга дээш, расизмни болгаш неоколониализмни долузу-биле чок кылыр дээш демиселжип турар улустарынга Совет Эвилели бүгү талалыг ак сеткилдиг деткимчени көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Сьерра Леоневе башкарыкчы Бүгү-улустуң конгреси партиязының чиңгине секретары Камара-Тэйлор медеглээн.

Тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселдиң авангардында туруп турар Совет күрүне бодунуң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазы-биле делегейниң дарлаткан улустарының национал-хосталгалыг демиселиниң кодурлуушкүнүнге улуг арганы берип турар, хөгжүп орар чурттарның политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чоруун быжыглан турар.

Социал-экономика болгаш культура талазынга совет улустуң чедишкиннери колониализмниң аар-берге уржуктарын ажып эртер дээш демиселге африка чурттарынга сорук киирикчи үлегер боон турар деп. Совет Эвилелинге аян-чоруктан чана бергеш, Камара-Тэйлор онзалап демдеглээн. Силерниң чуртукар-биле таныжылга Совет Эвилелиниң хамаатылары өске кандыг-даа чурттуң хамаатыларындан артык хоетуг болгаш деп эргелиг, боттарының келир үези дээш саглышсыравастар дээрзинге бүзүрээр арганы берген деп, ол демдеглээн. Олар Конституцияның магадылааны ажылдаар болгаш дыштаныр, халас өөренир болгаш медицина дузаламчыын алыр эргелерин долузу-биле ажыглан турарлар. СЭКП-ни долгандыр совет улустуң сырый каттышкан, ажылчы чоннарының күш-ажылчы көдурлүүшкүнү делегацияның кежигүннериниге онза солун болган деп, ол демдеглээн. Совет кижилер бүгү улустар-биле тайбың болгаш найыралдыг чурттарын, оларның-биле бот-боттарын билчириниң база кады ажылдажылганың байдалдарынга харылзааларны хөгжүдүрүп күзеп турар дээрзинге Совет Эвилелинге чорук турган база бүзүрээн бис деп түңнелинде Камара-Тэйлор чугаалаан.

А. СУЧКОВ.

КИЛЕҢНЭЭШКИН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң эжелеп алган девискээрлериндe араб чон Египеттиң президентизи Садаттың Кэмп-Дэвидке дүжүп берикчи дугуржулгага ат салганын килеңнээшкин-биле буруу шаап турар.

Иордан хемниң барыын талакы эринде бүгү-ниити ажыл соксадыышкыны беш хүн үргүлчүлээн. Бүдүрүлге, албан черлери ажыддавастаан, магазиннер, школаларны хаттан. Египет президентиниң дүжүп берикчи чоруунга болгаш израиль эжелекчи эрге-чагыргаларының үүлгедиишкиннерине удурланган чыскаалдар болгаш митингилер яныы-бүрү хоорейларда эртип турар. Наблус хоорайның чурттакчылары баррикадаларны тургузуп, Садаттың саттынакчы чоруун буруудадып турар плакаттарны бажыннар ханалларында аскан. Рамаллахка күчүлүг чыскаал боон эрткен. Оон киржикчилери палестин туктарны тудуп чораан. Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар кара чангыс төлөөлекчизи Палестинаны хостаар организацияны деткээн кыйгырыгларны садып турган. Эжелекчилер чыскаалганнарны тарады сыырарынга боо-чепсекти ажыглаан.

Израиль эрге-чагыргалар улустуң килеңнээшкин чалгыын базар сорулга-биле Иордан хемниң барыын талакы эринде чурттакчылыг суурларже немелде шериг кезектерин чоруткан. Ында комендант шагын тургускан. Рамаллах, Калькилья, Хальхуль болгаш өске-даа хоорайлар шериг лагери хевирлиг байдалче шилчээн.

ХАРЫН ЧИДИГЛЕНДИРГЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Моон мурнунда АКШ-тың күрүне секретары чораан Г. Киссинджер Эн-би-синиң «Парлалга-биле ужуражыышкын» деп телевидение программазынга чүве чугаалаан, мынча дээн: «Соолгу үеде АКШ-тың болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар дыка чидиглеңген. Оон чылдагаанарының бирээзи болза, ССРЭ-ниң күрүне тургузуунда АКШ-тың халдаашкыны болур. Ажыы чок бо шүүмчүлел АКШ-тың чедип олыр бодаан боттуг түңнелдериңе чедирбээн, харын чүгле ийи чурттуң аразында душкүүрлүг чорукту чидиглендирген».

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың экономиказынга даштыкы капитал салыышкыннары дүргеп өспүшаан. Ол болза даштыкы кагжыкчыларның мыышкынынга америк капиталдың туруштарының кошкап уламчылавышаанын көргүзүп турары ол. Экономиктиг айтырыглар талазы-биле чазак бюрозунуң сан-медээлерин ёзугаар алырга, америк акцияларының, күрүне облигацияларының болгаш даштыкы кижилериниң болуп турар үнелиг өске-даа саазыннарның өртек-үнези чүгле соолгу дөрт чылда бешин—1974 чылда 95,4 миллиард доллар турганындан эрткен чылдың төнчүзүнге чедир 174,3 миллиард доллар чедир ковудээн. Америк үлетпүрге даштыкы дөрт салыышкыннар база ол үеник дүргузунда дыка немей өскен — 25,1 миллиардтан 34,1 миллиард доллар четкен.

Иштики америк рынокта даштыкы капиталдың шавар халдаашкынының өзүүшкүнү делегейниң капиталистиг рынокторында кагжыкчы демиселдиң ниити чидиглениишкининиң кезии болуп турар.

АГРЕССИЯ-БИЛЕ ДЕМИСЕЛГЕ ЧАҢГЫС ЭП ДЭЭШ

ДАМАСК. (СЭТА). Туруштуг чорук болгаш удурланыышкын фронтузунуң киржикчилери чурттарның дээди деңнелге эрткен чөвүлел хуралының документилерин—«Политиктиг медеглелди», «Туруштуг чоруктуң болгаш удурланыышкынның национал фронтузунуң принциптериниң, сорулгаларының база албан черлериниң дугайында декларацияны» Сирияның найысылалында парлаан.

Садаттың политиказы болгаш Кэмп-Дэвидке чугаалажыышкыннар түңнелдери—араб нацияга болгаш палестиннерге удур америк-израиль сүлчээниң уламчылаашкыны болур деп медеглелде айыткан. Олар Чоокку Чөөн чүкке дүшкүүрлүг чорукту улгаттырган болгаш тайбынга база делегейге айыыл чөн чорукка кыжаныгны таварыштырын турар. Кэмп-Дэвид дугуржулгалары—египет ёзу-чурумну национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге согуушкун болдурар чепсек кылдыр ажыглап алгаш, араб делегейге база Африкага америк империализмниң болгаш сионизмниң дарлаашкынын дөгөөр дээр калбак ходелиишкининиң кезээ болур, ол болза араб девискээрлерни эжелеп алыр, израиль эжелекчи күштер контрольдаан колониялары анда хевээр арттырар, а ол ышкаш Иерусалимни Израильдиң найысылалы кылдыр хуулдурар талазы-биле сионисчи планнарны Садаттың хүлээп көргени ол болур. Президент Садат Кэмп-Дэвид дугуржулгазынга ат салза-даа, Палестинаның араб улузун болгаш араб улустарны ниитизи-биле төлөөлөөр эргези чок деп медеглелде демдеглээн. Мону барымдаалаан, Израиль-биле чарган дугуржулганы араб нацияга хамаарышпас кылдыр саналаар, ону күш чок болгаш дүүмге дүүшпес деп чарлаар, ол болза КНО-ның Уставын, бо организацияның резолюцияларын болгаш делегей эргезин хажыдын турар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Кэмп-Дэвид дугуржулгаларын хүлээп көөрүнден ойталаанын база Палестинаны хостаарының организациязын—араб-палестин улустуң кара чангыс болгаш дүрүм ёзугаар төлөөлекчизин деткип турарының дугайын политиктиг медеглелинде чарлааннар.

Империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның араб улустарга удур бодалдарынга турштуг чоруктун болгаш удурланыышкынның национал фронтузун тургузарын декларация чарлап турар. Ук документиде айтып турарын ёзугаар алырга, туруштуг чоруктун болгаш удурланыышкынның национал фронтузу (НФСП) Чоокку Чөөн чүкте империализмге болгаш сионизмге удур демиселдиң мурнуку одуруунда туруп турар араб чурттарның чангыс эвинин шынар талазыбиле чаа организастыг хевири болур.

Дараазындагы национал кол-кол сорулганы боттандырарын фронт хүлээнип турар:

1. Бодунун ажыл-чорудулгазын араб чангыс эпти хандырарынче, бо чангыс эп дээш демиселди деткиринче, а ол ышкаш бо чангыс эпти чедип алырының орунга таваржыр бүгү шаптыктарны чайладырынче; социал болгаш экономиктиг депшилгениң эрге-ажыынга дүүштүр фронт кежигүннериниң аразында чангыс эптин харылзааларын хөгжүдүринче угландырар.

2. Палестинаның араб улузунуң айтырыын араб нацилның кол айтырыы деп саналаар. Фронтунуң кежигүннериниң чангызы-даа бо хүлээлгелерден ойталаар эргези чок азы палестин айтырыынга, Палестинаның араб улузунуң национал болгаш төөгүлүг эргелериниге шаптык кадар кандыг-бир ёзым кылыр эргези чок.

3. Бодунун чангыс-даа метр черин бербейн база ол девискээрлерге хамаарыштыр национал бот-эргени хажыдын тургаш, эжелеттирген бүгү араб девискээрлерни долузу-биле хостаар дээш демисежир.

4. Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар национал эргелерин, бодунуң национал бот-тускайлан күрүнезин тургузар эргезин киириштир боттандырар хүлээлгени бодунга алыр. Палестин айтырыын шиитпирлээринге хоралакчы хелелиишкинни кылбас болгаш бо айтырыга хамаарыштыр артык чугаа-соот үндүрбес.

5. Палестинаның араб улузунуң кара чангыс дүрүм ёзугаар төлөөлекчизи—Палестинаны хостаар организация баштаан Палестинаның араб улузунуң чөптүг демиселин деткиир.

6. Араб шериг, экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг-курлавырларны кол дайзынга—сионизмге, империализмге болгаш колониализмге удур демиселди чорударынче мобилизастаар.

7. Акы-дунма күрүнелер-биле, Совет Эвилели баштаан социалистиг дем каттыштырылга чурттары-биле, а ол ышкаш сионизмге болгаш империализмге удур араб улустуң национал-хосталгалыг демиселин деткип турар бүгү күштер-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаар болгаш хөгжүдер.

8. Африка чурттарында национал-хосталгалыг шимчээшкинни деткиир, сионизмниң эвилелчилери болур сеек-ялы ылгаар ёзу-чурумнарга удурланыышкынны көргүзер.

Фронтунуң кежигүннери күрүнелериниң баштыннарындан тургустунар фронтунуң Дээди удуртулгазын, политиктиг болгаш информация комитеттерин, а ол ышкаш шериг-ниң чангыс аай удуртулгазын тургузар дугайын декларацияда база чарлаан.

ЧУРТУВУСТУҢ УЛУГ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

УКРАИНА: БТК—тудуг шөлү конвейер

— Харьковтуң № 1 бажың тудар комбинадының (БТК) коллективи он ийи хөлөн бажыңны хуусаазындан бир неделя эрте дужааган. Бот-оруга-чарылгалыг бүдүрүлге шуудуун тургусканы ол чедишкинни болдурган. Ындыг шуудуг чангыс объектини тудуп, чепсеглеп турар янзы-бүрү бригадаларны болгаш инженерлерни, техниктерни каттыштырып турар. Оларга бүгү-ле чугула хереклиг механизмнерни, багажа-хереклелдерни быжыглап бээр.

Баштай монтажниктер панельдерни тургузар, оон соонда тудуштур дүнзаалаар болгаш бетонаар ажылдарны күүседир. Олар дараазында хөлөн шилчий бээрге, электриктер сайгылаан удазыннарын өрээлдерге шоер, бызанчылар, чазаныкчылар эжиктерни, сонгаларны, ханаларга киир кылыр шкафтарны эптеп, таарыштырар. Квартираларны шеверлээр ажылдарны доозулакчылар доозар.

Тудуг ажылында киржип турар организациялар тустус тудугларда тодаргайыбиле быжыглаттынган. Ажылчыннар чаа тудуг шөлүнге келирге, оларга хереглеттинер материалдар белеткеттинген чыдар.

Материал чогундан аная турууштунар болбазының болгаш кижилерни билдилии-биле ажылга таарыштыр тургусказының ачызында бажыңнарны үзүктелиишкин чок технологтуг эзлчештириг ёзугаар ай дургузунда чоорту дедараалай дужаар аргалыг болган.

Чыл эгезинден бээр шуудуг коллективи 12 чуртталга бажыңнарын туткан, оларың бирээзи пландан дашкаар кылдынган. Келир чылын ындыг бүдүрүлге шуудугларын комбинаттың салбыр бүрүзүнге тургузары көрүнген.

РСФСР: сугжуларның шалыпчы рейстери

Соңгу-барыын хем пароходствозунга беш чыл планын «Волго-Балт-179» теплоходунуң экипажы бир дугаарында күүсеткен. Бүдүн чыл дургузунда ажылдаар чурумче шилчээш, ол экипаж теплоходтуң иштинде-даа, кырында-даа шөлдерин ажыктыг ажыглап турар. Рейс бүрүзүнде үш чүс тонна хире немелде чүктү соортуп турар.

Чүк соортулгезин шыңгыыратканы — экипажтың докерлер-биле, демир-орукчулар-биле, автомобильчилер-биле тодаргай кады ажылдажылгазының түңнели. Чөвүлештинген план ёзугаар ажылдаар чорук теплоходтуң причалга турар үезиниң үштүн бир кезиин кызырар арганы берген.

Бежен ажыг экипажтар амгы үеде графиктерин эзлээн мурнай берген ажылдап турарлар. Чыл эгезинден бээр пароходствонуң суднолары пландан дашкаар чартык миллион тонна чүктү соорткеннер.

КИРГИЗИЯ: ирригаторларның салыышкыны

Күнгей-Алатаунуң менгилериниң эрээн суглары чаа бетон буга дамчыштыр кодээ ажыл-агый культуралары суггаттыг шөлдерге тарыттынар.

Беш чылдың эгезинден бээр Иссык-Куль облазының ирригаторлары сес мүн гектар суггарылгалыг шөлдерни чер ажылдакчыларынга дамчыдып берген. Ол шөлдерден кызыл-тастың Ортаакы Азияда эң-не бедик дүжүттерин ап турар.

Беш чылдың төнчүзүнге чедир бо обласка ам-даа он беш мүн гектар суггаттыг шөлдер ажыглалга кирер.

Калинин аттыг колхозтуң тараа шөлдеринче агып эгелей берген. Ам анаа бүгү Калинин аттыг колхозтуң тараа шөлдеринче агып эгелей берген. Ам анаа бүгү

ТАДЖИКИСТАН: даг винограды

Республиканың суггартынмас даглыг черлеринде виноград өстүрер үш совхоз тургустунган. Ол ажылагыйларның коллективтери күзүн виноград сывы олуртур шөлдерни белеткеп, ол ажылга техниканы кылбаабиле ажыглап турарлар.

Даглыг черлерге виноград болгаш сад өстүрери — Таджикистанның кодээ ажыл-агыйында чаа угланыышкын. Гиссар даның ийлеринге хөй чылдар дургузунда кылган шенелделер даглар белдериниге виноградтын, персиктин, яблоктуң дужду суггаттыг шынааларга өстүргенинден куду эвес болур дээрзин көргүзүп турар.

«Фахрабад» совхоз ам үшкү сезоннуң виноград чыылдазынче кирипкен. Ында дужут бир гектардан үүс центнер чедип турар.

Сад болгаш виноград ажылын даглардже шилчиткен чорук шынааларның суггаттыг черлериниге хөвен тарып өстүрер, 1985 чылда фруктулар болгаш виноград бүдүрүлгезин бүдүн чартык катап көвүдедир арганы берип турар.

(СЭТА).

АЗЕРБАЙДЖАН: бурунгу арга-арыгның «чаштанчызы»

Демир ыяш ССРЭ-де Өвүр Кавказтың шак бо республиказының чүгле өлпыктыг субтропиктеринде үнүп турар дээр бадыкалбиле чөпшээрешпес үндезинни ботаниктерниң ховар тывыжы берип турар. Азербайджанның Эртемнер академиязының ботаника институдунуң экспедициязы Куткашен районда демир ыяштың шыргай арыын тыпкан.

Ол шыргай Талыш дагларындан Соңгу чүкче үш чүс километрде тывылган —деп, профессор И. Сафаров СЭТА-ның корреспондентизинге дыннаткан. — Улуг Кавказтын адарган дагларында ол кижи эртип шыдавас шыргай хөй чылдарның дургузунда ховар үнүштернин чайгаар бүткен заповедниги болуп келген. Ол ыяштарның өлдептиг кылдыр тудушкан будуктары серилерге дөмейлежир, чамдык будуктар черже эглип баткаш база катап дазылданы бергилээн.

— Он, он ийи демир ыяштарның уннары каттыжып тутчу бээр таварылгалар бар—деп, эртемден чугаалаар.—Үш үүс чыл чедир назылыг ыяштар база тургулаар. Демир ыяшты калбаа-биле ажыглап турар, ол субтропиктернин аажок шык черлеринге безин үрелбес.

Ам удавас демир ыяштың тарап унген девискээри улам калбарар: оон үрезиннерин Ыраккы Чөөн үүкче, Украинаже Латвияже чоруткулаан.

(СЭТА).

Германияның Федеративтиг Республиказының эң аар-берге социал-экономиктиг айтырыгларының бирээзи — хереженнерниң ортузунда ажыл чоктарының эң хөй болуп турар. Хереженнер чурттуң ажылчы чоннарының чүгле үштүн бир кезии тураажок. Барыын Германияның ажыл чок барык миллион кижизиниң деп кезии хереженнер болуп берген. «Хереженнерге ажылдаар эргени хандырып берген турар ужурлуг»— барыын-герман профэвилелдериниң негелдеан шын ыдыг.

ЧУРУКТА: хереженнерниң ортузунга ажыл чок чорукка удур Майнцеге болган чыскаалдың киржикчилери.
АДН—СЭТА-ның фотозу.

ШЫЛГАРАҢГАЙ СОВЕТ ПЕДАГОГ, ЭРТЕМДЕН

Бистиң календарывыс

Социалистиг Күш-эжылдың Маадыры, Украин ССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, ССРЭ-ниң Педагогика эртемериниң академиязының корреспондент-кежигүнү, Павлыш ортумак школазынга 23 чыл киптинде үзүк чок директорлан чораан Василий Александрович Сухомлинскийниң амыдырал-чуртталгазы, педагогика ажыл-чорудулгазы, үзел-бодалдары чүгле бистиң чүртүвуста эвес, харын акылдыкма социалистиг чүттарда база дыка сураглыг апаргаш.

1918 чылдың сентябрь 28-те украин тараачын кижиниң огбүлезинге төрүттүнген. 17 харлыындан-на башкылап эгелээн. 1939 чылда Полтава пединститутунуң филология факультединге доскан. Чамдык педагогтуг бодалдар дайын мурнунда чылдарда-ла В. А. Сухомлинскийни куженишкиниг шинчилеттерин эгелээринче албадап турган. Бичии уругларга кончуг чоок, оларның-биле аралажыксаар турган. Эге школага өөредилге кижиниң бүгү амыдыралының үнезин дазылы дээрзин ол билип эгелээн. 1941—1942 чылларда В. А. Сухомлинский Ада-чүрттүн Улуг дайынынга киржип чораан, гарав-биле балыглаткаш, школага ажылын катап уламчылаан. 1947—1970 чылларда Павлыш школазының директорунга ажылдап келген.

В. А. Сухомлинский 38 номчу, 600 хире эртем-нептереллиг үүлдерни, чагыг сүмелерни, уругларга 130 хире чугаалары, тоолдары чогаадып, парладып үндүрген. Оларның чамдыктарын безин адаарга («Кедээ школага күш-ажалчы кижизидилге», «Школачыларны коллективни кылдыр кижизидери», «Школачыларны совет патриотизмге кижизидери», «Кижизге бүзүренер», «Берге салым-чолдар», «Хамаатының төрүттүнери», «Павлыш ортумак школазы», «Сеткил-чүрүм ажы-төлге бердим») авторлуг педагогиктиг сонуургалының байлак, делгеренгейни, ооң эртем-биле талазы-биле ханы саймалдың, номнарда көрүнген айтырыгларның хөй янзылыын болган чүтүлүмүн херечилеп турар. Чаңгыс кижи, чүгле чөрбөк хире чыл иштинде, мынча хөй айтырыглар талазы-биле шинчиледиргин кылгаш, оны түүнеп сайгарын ажыдааны шыпап-ла кайгамчык. Ол бо айтырыгларны өөрениш шинчилээри-биле дорт ажылдан чораан эртемден-даа эвес, харын кедээ башкы, школа директору. Ооң шак бо хире уругларга доктаатты-рарынче катап чүтаалап бөрөнга бүгү күштү салып турары чаңгыс талалыг. Ооң уламыдан чамдык школачылар өөредилгезин бирле човулады, хилипчек ыылдыр көре бөрөн чажыт эвес. Ооң бир кол чылдагаанын В. А. Сухомлинский школачыларны баштайгы хүнөрлерден эгелээш ооолдардан, оюнчардан, ооолчургу бодал-хүзелдерден хоорун, чамдык уругларга күүседирип берге мынаала кылыр онаалгалар-биле чүдүрө бөрөнде деп айыткан. Бичии уругларны өөредилгеге чоорту белеткээр. Ону боттандырары-биле Сухомлинский «Өөрүшкүнүң школазын» алды харлыг уругларга организастаан. Өг-бүлезинге чүрттүп турган чаш үеэнинг чанчыдарын дораан үреп, чок ыыда бербейн, бойдусче селгүүстөшкиннерин ажыглап, уругларның кадыкшылын, турасоруун быжыын, номчулга, бижилге, санаалгага сувдулуг, сонуургалдыг болурунга ол чоорту белеткен турган.

Педагогика судур эвес, а өзулуг эртем, башны аная хайгааракчы, кадарчы эвес, а өзулуг башны болур дизе дыка хөй нарын айтырыгларга харыларны дилээр шүүттүг ажылдан ойталаас ужурлуг. Чижээлээрге, чамдык школачылар бодалганын уткалыче, ыыда дүрүмвер, санаашкынларже кичээнгей салбас, а ыыда чугаалап турар чүвелериниң, болуушкуннарының дугайын сонуургаар. Чамдык уруглар чүге өөрүнден хоорлуксаарыл, ийи ооп боттары ойнап, чугаалажыксаарыл? Бо чижектиг айтырыгларга харылап турар анарзыысса, ынчан өөредилге-кижизидилге өзулуг-ла башкартынар, эртемге үндезилеттинген апаар.

Чамдык башкылар: чүгле кичээлге каттырдыр? Школачы кижи ынчаар чурум үреп болур бе? деп өөренгичелерни байысаагылаар. Шыңында өөренгичи ежегээр каттырбаан. ыылдагаанын ол билбес. Чүү деп харыылаарыл ол. Ынчан башкылар ажынар, кылыктаныр. Өөренгичини ежеш, дедир, чүве тоовас, туразы улуг дээш-ле баар. Өөренгичи чүгө каттырганын башкы эки билир сорулгалыг. Кичээлдин эзин ол. Өөренгичилерни ол эки билир ужурлуг. Ынчан башкының өөренгичилер-биле пайыралы тыптыр, бот-боттарының сагыш-сеткилин билчир аная. Ооң башка хорлок.

Школа биле ада-иелериниң харылаазын чаа чадаже кодүрү-биле Павлыш школазы кеску түүнелдиг ажылдарны кылган. Ада-иелериниң университедин организастаан, аная педагогика болгаш психология эртемнериниң талазы-биле 200—230 шактың өөредилгезин чорудуп турарын чедип алганнар. Ол өөредилге баштап-ла уругларны бир чыл болгаш школага кирер ада-иелерни хаара тудар. Ада-иелер-биле ажылды болук-болукеп кылып турар.

Уруглар ада-иезинге, өг-бүлезинге өөрүшкү, зас-кежиктиг, найыралды өөредилгеези-биле, школачы, амыдыралы-биле быжыглыг дээрзин В. А. Сухомлинский демдеглеп турар. Өөренгичилер ада-иезин амыдыксаар, өөртүнсээр дээрзин чамдык школа коллективтери уттуп турар. Ынчангаш ол чүгле эки удуртукчу эвес, а өзулуг башкы, кижизидикчи кижиниң мергежилин болунга сиңгиктирген. Василий Александровичниң директорлан турганы Павлыш школазын педагогика талазы-биле бичии академия деп чамдык эртем ажылдакчыларының адап турарында дыка шын утка илереттинген. Ол боду педагогика эртемниң кандидады, башкы бүрүү эртем-шинчилекчи шынарлыг ажылдап турар. Мораль, зажы-чаң кижизидилгезин эстетиктиг кижизидилге-биле сырый холбап, уругларны уран түүлүүн чараш, таңдалчыг, хайнышкынныг шынарларын чүгле билир эвес, а харын чогаадыр, амыдыралга өөрүшкүлүг, амыранчыг, чурттаксачыг хөөнерин киирип шыдаар хамаатылар кылдыр өстүрүп чедип алган.

Шылгаранган педагог-эртемден, ак сеткилдиг коммунист, могаг-шыгат чок башкы В. А. Сухомлинскийниң коммунистиг кижизидилге дугайында үзел-бодалдары, чедишкиниг дуржулгазы совет педагогика эртемниң сайыралыңга улуг салдарлыг болгаш. Ол депшилгелиг делегей педагогиказының болгаш совет педагогика эртемниң ооң мурнунда чедип алган бүгү байлак өөредиин ханыы-биле шинчээдип, аная бүгү талазы-биле далган.

В. А. Сухомлинскийниң педагогиктиг өөредиин, дуржулгазын совет педагогиканың чедишкиннери-биле сырый холбаштырып, коммунистиг кижизидилгенин хөөрөнге чогаадыкчы арга-биле ажыттаары амгы үеде өөредилге-кижизидилге ажылын бедик деңнелче көдүрериге улуг ужуп-дузалыг.

К. САЛЧАК,
Кызылдың пединститутунуң педагогика болгаш психология кафедразының эргелекчизи, педагогика эртемнериниң кандидады.

«ВАТТОДАН ДАВИДКЕ ЧЕДИР»

МОСКВА. Күрүнеиң А. С. Пушкин аттыг уран чурулга музейинде «Ваттодан Давидке чедир» деп делгелге ажыттынган. Ону Франциялың музейлериндеи чыгган.

Делгелгеде Францияның 60 ажыг музейлериниң 114 чуруктарын делгээн.

ЧУРУКТА: делгелгеде.

А. ЧУМИЧЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СУГ АДААНЫҢ ХЕНЗИГ ХЕМЕЗИ

Аквалаңг кедип алгаш далай дүвүнге чоруурга дыка солун! Ынчалза-даа ооң четпес чүвеси чоруунуң оожумда болгаш ыраадыр көрүп шыдаалында. Суг адааның шинчилекчилериниң дузалаар сорулга-биле Москвадың ужар чүүл институдунга суг адаанга чоруур бичии хемниң толевилелин чогаатканы, ону кылын үндүргеш, «Шельф» деп адап каан. Ол хемежилешке ийи-ле кижи олурар, аная чоруурга суг дүвү эки костүр, чырыдып чоруру база эки, улуг эвес хөделдиригчилери ыяк. Хемге сугже 20 метр чедир ханыылап киирер. Ооң дузалы-биле аквалаңг суг дүвүнүң ажыктыг казар байлактарының дилэшкинин чорудуп шыдаар, далай дүвүнүң амыннарының чуртталгазын ворелип коор, сугнуң ханы дүвүнде нефть чыдар черлерни көрүп ап шыдаар. Суг дүвүнде турар нефть ышкыларының турар байдалындаа хынап көрүп болур. Аквалаңг суг дүвүнге хемеден үнүп-даа, дедир кирип олурып-даа шыдаар. Аныяк чогаадыкчыларның ол ажылын чоокта Москвага болуп эрткен «Аныяктарның эртемтехникизи чогаадылгазы» деп делгелгеге улуг чедишкиниг-биле көргүстүнген.

(«Труд» солундан).

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Хамааты болгаш Ада-чүрттүн Улуг дайынларының киржикизи, персоналдыг пенсионер Леонид Иванович Дмитриев-биле амгы үениң аныяк салгалының төлөөлери —хоорайның чамдык өөредилге черлериниң студентилери Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге ужурашканнар. Студентилерден ацыда Кызылдың № 1 школазының үстүү классларының өөренгичилери база аная киришкеннер.

Хамааты болгаш Ада-чүрттүн Улуг дайынларының чылдарында ак гвардейжилерни чылча шаварынга база немец-фашистиг эжеленчилер-биле улуг демиселге болдунуң киришиттирген улуг-хуулаунуң дугайында Л. И. Дмитриев аныяктарга сонуургаткан.

Р. ДОЛЗАТМАА.

Ш Ы Д Ы Р А А

БАГИО. (СЭТА). Делегейнің бирги чери дээш А. Карпов биле В. Корчнойнуң арызында шыдыраа маргылдаалының чөрбөн алдыгы салыы 28 нош соонда хайым боол тенген. А. Карпов мурнавышаан, 4:2 саныг хевээр арткан.

* * *

ПИЦУНДА. (СЭТА). Хереженнер арызында шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаага Майя Чибурданидзениң тиилээринче чүгле чаңгыс сан чедип алыры арткан. 13-кү салыгда, Чибурданидзе 68-ки коште делегей чемпиону Нона Гаприндашвилини дүжүп бөрөнче албадапкаш, 7,5 саныг апарган.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Уе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Уругларга концерт.
11.40—«Даг станциязы». Уран-чечен телефильм.
12.45—«Бедик демир кырлакчылары». Фильм-концерт.
13.10—16.00—Чаңсар.
16.00—«Сибирьде болгаш Ыракы Чөөн чүкте». Кинопрограмма: «Океан чоогунга ужуражыышкын», «Дүгүй кырында тараа», «Таныжылар, Омек», «Ямалче угланыышкын».
16.55—«Школа-биле таныжылга». Металлистер.
17.25—Белоруссияның күрүне филармониязының артистериниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.30—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
18.55—«Челээш». Башкының хүүнге турасказаткан дамчыдылга.
19.20—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Я. Поала мрдаар». Таллиниден дамчыдылга.
20.15—«Бистиң таныдбыры-ныс». Дамчыдылганы политиктиг таныдбырлакты Ю. А. Летунов чорудар.
21.00—Футбол талазы-биле УЭФА-ның кубогу. «Наполи» (Неополь)—«Динамо» (Үбилиси). Италиядан дамчыдылга.
22.30—«Уе». Информастыг программа.
23.00—Н. Л. Андрониковтуң төрүттүнген хүнүнден бөөр 70 чыл болганынга. «Невскийже ээп келгеин». Телефильм. Эге сөзү К. Симоновтуу.
23.55—01.20— «Улуг симфония оркестриниң шагы». Төөгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.15—«Харыыланар, горнистер!»
18.45—Хол бөмбүүнүң талазы-биле дедегей чемпионады. Эр кижилер. Италиядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Ниграндының магнитди». Телефильм.
19.50—«КАП-ниң экраны». Дамчыдылга.
20.05—20.10—Чарлалдар.

Редакториуң орлаңчызы К. К. САТ.

Кино

СЕНТЯБРЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Харабат айматтың чажыды» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кипочыынды» 9.30, «Ие». 11.00, 15.10, 17.00, «Прокаженная» 12.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Неделя санында куда дүжер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Какпа» 15.00, 18.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың педагогика институдунуң математика кафедразынга Кызылдың педагогика институдунуң физика-математика факультединге киреринге күзээннерге октябрь 15-тен эгелеп бот-өөредилгелиг белеткеп курстары ажылдап эгелээр. Курстарга 10 класстың өөренгичилерин болгаш ортумак школа дооскан кедээ аныяктарны хүлээп алыр. Курстарга өөренирге халас. Курстарга кирери-биле математика кафедразының эргелекчизинге бөдүүн чурттап турар черин айыткаш билдириишкинни киирер. Билдириишкиннерни октябрь 10-га чедир хүлээп алыр.

Математика кафедразы.

Номчукчуларның чагааларындан

ЭКИ ЭГЕЛЭЭН

Аныяк коммунист Надежда Чалзын «Торгалыг» совхозтуң салбыры Чаа-Суурнуң хлеб быжыраар черинде эргелекчизинде кызымак ажылдан турар. Ооң коллективи үш-ле кижиден тургустунган. Ынчалза-даа олар улуг ажылды бүдүрүп турараар. Суурнуң чөвү быжырган эки шыпарлыг хлеб-биле үзүктел чок хандырылгалыг.

Ооң ацыда мал чемниң белеткелинге база ажылдап келгеннер, уруглар албан черде-даа хлеб-биле үзүктел чок хандырылгалыг.

Ооң ацыда мал чемниң белеткелинге база ажылдап келгеннер, уруглар албан черде-даа хлеб-биле үзүктел чок хандырылгалыг.

Өвүр район.

28 ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Зоя Мунзуковна Бөгзейны Эрзин районнуң кайы-даа совхозтарында улуг, биче хөй кижилер таныыр. Ооң күш-ажыл дептерин көөрге, чүгле школа столоваязының повары, уруглар садының повары деп бижип каан, а күш-ажылының стажы санаарга—28 чыл. З. Бөгзей 1949 чылдан эгелээш Эрзин районнуң Нарын, Эрзин, Бай-Даг школаларының интернаттарынга повардап ажылдаан. 1974 чылдан бөөр Бай-Даг ясли-садта повардап турар.

Ажылдап келгениниң үезинде кыымаккай чоруу-биле ол хөй-ниитиниң хүндүткелин чедип ап, школаларының администрацияларындан болган профэвилел организацияларындан удаа-дараа шаңнал, макталдарны ап келген. Күрүне хандырылгазында турар ажы-төлду амданныг эки чемтереринден ацыда, боду чедиг уруглларны чоңунга төлептиг бараан болуп чоруур эртемниг кижилер кылдыр ол өскүрген. Ооң ооолдары болган кыстары доозазы озуп, улгаткан. Хеймери безин 18 харлыг.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.
Эрзин район.

ПОЧТА, ПОЧТА...

Бора-Тайга суурга почта салбыры ажыттынгандан бөөр чыл ажыг турар. Салбыр ажыттынганына чон аажок өөрөөн. Үк коллективте үш кижи турган: салбырның эргелекчизи, почтачы болган аштакчы.

Ындыг болза-даа солуннар өөрүнге 2-3 хонгаш чедип турар. Ооң ыдай телеграммалар, посылкалар база-ла чогуур ой-шаанда четпейн баргылаар таварыглалар бар. Солуннар биле журналдарның өөрүнге чогуур ой-шаанда чүгө барбайн турарын дизе, салбырның ажылдакчыларының хүн чурумун четче ажыглаваан турарында.

С. САРЫГЛАР.
Чөөн-Хемчик район.

* * *

Бистиң Бай-Даг суурнуң чурттакчы чону эрткен чылын солуннарны болгаш журналдарны эзлээн идепкейлиг чагыдын алган. Ынчалза-даа чагыдын каан солунларның болгаш журналдарның чедирилгези багай. Чагыдыкчыларның хомудалы бо-ла дыыналыр. Мен бодум ай санында үнер «Советский Союз» журналды чүгле дөрт номерни алдым. Өскелери келбөөн.

Почта чедирилгезинин бир эжиживейн турар чоруу, почта ажылдакчыларының солчур чоруунда. Бо чылын салбыр өөрөнгичизи үш катап солушкан.

З. МАСКЫР.
Эрзин район.

МУЗЕЙНИҢ ШЫГЖАМЫРЫ

Чадаанының № 3 школазында төөгүүнүң чурттынчилел музейи ажыттынга-ла ам үш чыл ажыг турар. Бо кыска хуусаанның иштинде музей төөгүүнүң үнелиг эдилелдерни эзбөөбиле чыып, хөй-хөй ажылдарны кылын чорутkан.

Музейниң ажылын башкы Михаил Васильевич Борбай-оол удуртуп турар. Эдилелдер чылдазын болгаш республиканың өске школалары-биле харылаанны өөреникчилерден тургустунган музей човуулели кылын турар. Үк човуулел Кызылдың № 1, № 4, Сарыг-Септиг, Суг-Аксының школалары болгаш Ленинградтың Пионерлер бажыны-биле харылаанны тутпушаан, эдилелдер солчулгалын кылын чорудуп турар.

Музейде эн элбек чүүлдер: эрги акшалар, мөнгүн чоостар чылдалары, тибет чүдүлге херектелдери болгаш төөгүүнүң чуруктары. Англияның, Эфиопияның, Турцияның, Пекеннин, Австралияның болгаш Европа чурттарының шуптузунуң көпеектери бар. Оларның эн узун назылыы 1806 чылда үндүрген англи чоос боолу турар.

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Константин Чүлдүмович Тамдынның удуртулгазы-биле тибет дылда бижиттинген ном-дептер (сүдүрлер) аңгы-аңгы жанрлар аайы-биле аңгылаттынган. Ында төөлдер, соодалдар болгаш төөгелер бары бо аңгылаашкынның түнелинде илерээн.

База бир «хоолуңнарның» бирээзи Туланың боо кылыр заводунга кылган өрүс самовар боолу турар. Ооң назыны 108 хар. Бо самовар Бүгү-эвилелдин көрүлде конкурстарынга эки черни (үнелелди) ап, 5 удаа шаңнаткан.

Чыгдынган материалларда эн солун чүүлдер 1930 чылдар үезинде РДО (республиканың дузалал организациязының) ажыл-херээнин дугайында документилер боолу турар. Ооң аңгыда революция, Ада-чүрттүн дайынының дугайында кезектер бистин ада-өгбелеривистин эрткен оруун тодазы-биле тайылбырлап турар.

Эрткен өөредилге чылында музей 34 хире янзы-бүрү экскурсияларны хүлээп ап, он ажыг отрад чыыштарын, сес класс шактарын музейге эрттирген.

Амгы бо хүннерде музей човуулели Ленинчи комсомолдун 60 чылынга турасказаткан стендилерни кылып, чаа план өзугаар ажылдан киришкен.

Музей човуулелинин дарзазы С. Семис-оол бо ажылче улуг кичээнгейни салып, човуулели билдилиг удуртуп турар. Бо өөредилге чылында «Тыва улустуң ойнаарактары», «Төрээн черивисти өөренип тур бис», «Тыва национал хөгжүм херектелдери» деп аттарлыг тускай кезектерни кылырын музей човуулели планнап турар. Музейде амгы үеде ниитизи-биле 1600 янзы-бүрү экспонаттар хаара тутунган.

О. ШУҢНЕЙ.
Чөөн-Хемчик район.

СУГ АДААНДА ОГОРОД

Приморье край. Минноносок мугулаурда далай моллюскалары өстүрер талазы-биле чуртта эн баштайгы далай фермазы ажылдап турар. «Посьет» деп шенелде бааззы миллион-миллион бичии моллюскаларны өстүрүп турар, оларның чемгир шынары дыка бедик. Кулинар ооң 200 ажыг янзы-бүрү чемнерни белеткеп турар.

Эртемденнер болгаш практиктер далай капустазын, трепангыларны, устрицаларны өстүрериниң биотехниказын ажылдап кылып турар. Суг адааның фермалары экономиктиг улуг ажыкты берип турар.

ЧУРУКТА: далай фермазы.

Ю. МУРАВИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакториуң 2-24-63, редакторлуг орлаңчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллдистериниң 2-37-13, пропаганда киллдизиниң 2-31-75, культура киллдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллдизиниң 2-21-47, улетүр киллдизиниң 2-22-64, чагаа киллдизиниң 2-41-27, информация киллдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2690.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Човуулелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01278